

Registro Nr. 1787

LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJS ARCHYVAS

FONDAS NR. 158 (SA)

KAUNO KAPTŪRINIS TEISMAS

КОВЕНСКИЙ КАПТУРОВЫЙ СУД

ŠAUKIMŲ Į TEISMĄ IR VAZNIŲ LIUDIJIMŲ

APYRAŠAS NR. 2

CHRONOLOGINĖS RIBOS: 1764 m.

LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJOS ARCHYVAS
PAŽYMA APIE KAUNO KAPTŪRINIO TEISMO FONDAŲ NR. 158 (SA)

2025-12-22 Nr. A7-12

Vilnius

I. INFORMACIJA APIE FONDO SUDARYTOJĄ

Pagal 1569 m. Liublino unijos nuostatus Abiejų Tautų Respublikos (toliau – ATR) valdovas, tituluojamas Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, turėjo būti renkamas bendro Lenkijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) Seimo. Valdovas buvo valstybės suverenumo reiškėjas ir aukščiausioji vykdomoji valdžia. Jo galia pradėjo silpnėti, kai 1572 m. mirė Žygimantas Augustas – paskutinis Jogailaičių dinastijos atstovas, nesusilaukęs įpėdinio, – ir valdovą ėmė rinkti Seimas. Nuo 1573 m. valdovai sudarydavo su bajorais *Pacta conventa* – valstybės valdymo sutartį, kurioje buvo nustatyti valdovo įsipareigojimai ir valdžios apimtis. Pastovioji *Pacta conventa* dalis, sauganti ATR santvarką ir bajorų teises, vadinta *Henriko artikulai*¹.

Laikotarpis nuo valdovo mirties iki kito valdovo išrinkimo vadinamas tarpuvaldžiu, interregnumu (lotynų k. *interregnum*)². Tokių tarpuvaldžių per ATR gyvavimo istoriją būta net vienuolika: 1572–1574, 1574–1576, 1586–1587, 1632–1633, 1648–1649, 1668–1669, 1673–1676, 1696–1697, 1706–1709, 1733–1736, 1763–1764 m.³ Mirus valdovui, tarpuvaldžiu, iki užimdavo sostą naujas valdovas, buvo stabdoma pavietų žemės, pilies ir pakamario teismų veikla ir vietoje jų bajorai rinkdavo kaptūrinį teismą. Jis veikdavo iki naujo valdovo išrinkimo⁴.

Kaptūrinis teismas Lenkijoje buvo sudaromas nuo 1572 m., o LDK – nuo 1587 m. Jo pavadinimas kilęs nuo juodų gobtuvų (kaptūrų), kuriuos teisėjai nešiodavo gedulo metu, taip pagerbdami mirusį valdovą⁵. Pagrindinis šios teisminės institucijos steigimo tikslas buvo tarpuvaldžių metu, kai ženkliai išaugdavo smurtinių nusikaltimų skaičius, suvaldyti vietos bajorų

---

¹ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ, Ramunė, „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė po Liublino unijos (1569–1795)“, <https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-didzioji-kunigaikstyste-po-liublino-unijos-1569-1795/>.

² VANSEVIČIUS, Stasys, „Tarpuvaldis“, <https://www.vle.lt/straipsnis/tarpuvaldis-1/>.

³ КАНЕЦКИЙ, Оскар, „Каптуровые суды Великого княжества Литовского“, *Вестник Санкт-Петербургского университета. Право* Nr. 2 (2020), p. 509.

⁴ SIPAVIČIŪTĖ, Justina, *Antspaudas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teismų sistemoje* [daktaro disertacija] (Vilnius, 2020), p. 42.

⁵ GLOGER, Zygmunt, „Kaptury, Kapturowe sądy“, *Encyklopedia staropolska* <https://literat.ug.edu.pl/glogers/0021.htm>; KANECKI, Oskar, *Sądy kapturowe Wielkiego Księstwa Litewskiego* (Sopot, 2020), p. 40.

savivalę⁶ ir vykdyti pastoviams teismams būdingas funkcijas.

LDK kaptūrinio teismo steigimo juridiniu pagrindu laikomas 1587 m. sausio 29 d. Vilniuje vykusio Lietuvos bajorų suvažiavimo priimtas nutarimas „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kaptūras“. Šiame nutarime buvo nustatyti pagrindiniai kaptūrinio teismo veiklos principai. Mirus valdovui, kiekvienoje LDK vaivadijoje ar paviete į seimelius rinkdavosi ginkluoti bajorai, mūvintys gedulo gobtuvus (kaptūrus). Kaptūrinuose seimeliuose buvo sprendžiami tarpuvaldžio reikalai: sudaroma vietinė bajorų konfederacija (politinė sąjunga), renkami prisiekusieji kaptūrinio teismo nariai, aptariamas naujo valdovo rinkimo laikas, vieta ir procedūra, taip pat nagrinėjami svarbiausi valstybės ir pavieto reikalai⁷.

Ilgainiui kaptūrinio teismo teisėjų skaičius sparčiai augo ir XVIII a. pasiekė kritinę ribą – kai kuriais atvejais jų būdavo daugiau nei šimtas. Tiek teisėjų rinkimo procesas, tiek jų gausa kėlė daug ginčų. Dėl to gerokai išaugusios finansinės ir laiko sąnaudos bylinėjimuisi tapo pagrindine priežastimi, dėl kurios 1764 m. kaptūrinių teisėjų skaičius buvo apribotas iki penkiolikos⁸. Taigi, nuo 1764 m. kaptūrinį teismą sudarė iki penkiolikos narių: posėdžiams pirmininkaujantis maršalas, jo pavaduotojas vice-maršalas, nenustatytas teisėjų skaičius bei raštininkas. Pareigūnai buvo dažniausiai renkami iš paviete neveikiančio žemės ar pilies teismo teisėjų, o raštininkai – iš šių teismų raštininkų⁹.

Kaptūrinio teismo kompetencijai priklausė daugiausia kriminalinio pobūdžio bylos: nužudymai, plėšimai, padegimai, vagystės, nekilnojamojo turto sunaikinimas, tai pat viešosios tvarkos pažeidimai ir nusikaltimai nukreipti prieš valstybę. Civilinio pobūdžio bylos jame paprastai nebuvo nagrinėjamos, o sprendžiamos tik tuo atveju, kai buvo susietos su baudžiamąja byla. Kaptūrinis teismas vykdė ir policijos funkcijas: atliko nusikaltėlių paiešką, bylos tyrimą iki pat įtariamųjų asmenų arešto.

Kaptūrinis teismas sprendė tik tas bylas, kurios į jį patekdavo valdovo mirties dieną ir iki naujojo valdovo karūnacijos dienos. Išimtį sudarė tik anksčiau pradėtos bylos dėl neginčijamo dvarų išpirkimo, dvarų užgrobimo, kriminalinių nusikaltimų, žalos ir smurto prieš nukentėjusį asmenį. Teismo sprendimai, neįvykdyti iki naujo valdovo išrinkimo, turėjo būti be apeliacijos

---

⁶ ANDRIULIS, Vytautas, „Kaptūrinis teismas“, <https://www.vle.lt/straipsnis/kapturinis-teismas/>.

⁷ „Kaptur Wielkiego Księstwa Litewskiego uchwalony po śmierci Stefana Batorego, Wilno, 29 I 1587 r.“, *Akta zjazdów stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego* t. 1: *Okresy bezkrólewi (1572–1576, 1586–1587, 1632, 1648, 1696–1697, 1706–1709, 1733–1735, 1763–1764)* opracował Henryk Lulewicz (Warszawa, 2006), p. 203–220.

⁸ *Volumina legum* t. 7 (Petersburg, 1860), p. 89-90.

⁹ КАНЕЦКИЙ, Оскар, „Каптуровые суды Великого княжества Литовского“, p. 514–515.

perduoti vykdymui pavieto pilies teismui. Jei kaptūrinis teismas būtų išnagrinėjęs, bet joje nepriėmė sprendimo, ji privalėjo būti nedelsiant baigta Lietuvos Vyriausiąjame Tribunole (toliau – LVT) po naujojo valdovo karūnacijos. Kaptūrinio teismo sprendimai savo galia prilygo LVT sprendimams¹⁰.

Kaptūriniai teismai rinkdavosi LDK pavičių ar vaivadijų centruose, dažniausiai kas šešias savaites, trijų savaičių kadencijai¹¹. Pagal įstatymą jie turėdavo nutraukti savo veiklą likus trims savaitėms iki naujai išrinkto valdovo karūnacijos. Po karūnacijos Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis privalėdavo patvirtinti visus kaptūrinio teismo priimtus sprendimus.

Lietuvos valstybės istorijos archyve fonde Nr. 158 (SA) saugomas dokumentas, sudarytas paskutiniu metu LDK tarpvaldžio laikotarpiu, t. y. 1764 m. Tai šaukimas į Kauno kaptūrinį teismą ir vaznio liudijimas apie jo įteikimą dėl Ančlaukio (lenkų k. *Anczlawka*, rusų k. *Анчлавка*) dvaro Pajevonio valsčiuje ginkluoto užpuolimo ir Barboros Michnevičienės (*Barbara Michniewiczowa*) iškraustymo¹². Kauno pavietas buvo vienas iš keturių (Trakai, Gardinas, Kaunas, Upytė) Trakų vaivadijos pavietų, įsiterpęs tarp Žemaitijos vakaruose, Upytės pavieto šiaurėje ir Trakų pavieto rytuose bei pietuose. Pietvakarinėje dalyje jis siekė Prūsiją dabartinio Vilkaviškio rajono ir Lenkijos Vyžainių valsčiaus sankirtų rajone ties Vištyčio ežeru, ten, kur dabar susikerta dab. Lietuvos, Lenkijos ir Karaliaučiaus krašto sienos. Pavietas į pietvakarius plėtėjančia juosta driekėsi nuo Kėdainių šiaurėje iki Vištyčio pietuose¹³. Būtent dabartiniame Vilkaviškio rajone, į pietus nuo Pajevonio, prie kelio Virbalis–Vištytis yra įsikūręs Ančlaukio kaimas¹⁴.

1764 m. dokumentas teikia nedaug informacijos apie Kauno kaptūrinio teismo veiklą ir šio teismo pareigūnus. Teismo šaukimą pasirašė Kauno žemės surogatorius Simonas Zabiela (*Szymon Zabiello*)¹⁵, o įteikimą paliudijo generolas (vyriausiasis vaznys) Mikalojus Garnyšas (*Mikołaj Garnysz*). Būtent šaukimas į teismą inicijuodavo teismo procesą, o jį adresatui įteikdavo

¹⁰ ANDRIULIS, Vytautas, „Kaptūrinis teismas“, <https://www.vle.lt/straipsnis/kapturinis-teismas/>.

¹¹ KANECKI, Oskar, *Sądy kapturowe Wielkiego Księstwa Litewskiego*, p. 243.

¹² LVIA, f. 158 (SA) „Kauno kaptūrinis teismas“, ap. 2, b. 1, l. 1–1v.

¹³ VILIMAS, Darius, „Bylinikų įgaliotiniai Kauno pavieto žemės teisme XVII a. pradžioje“, *Lituanistica* t. 69, nr. 4 (2023), p. 284.

¹⁴ „Anczlawka“, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* t. 1 (Warszawa, 1880), p. 34; *Списки населённых мест Сувалкской губернии как материалы для историко-этнографической географии края* собрал Э. А. Вольтер (Санкт-Петербург, 1901), p. 214–215.

¹⁵ *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy* t. 2: *Województwo Trockie XIV-XVIII wiek* pod redakcją Andrzeja Rachuby, opracowali Henryk Lulewicz, Andrzej Rachuba, Przemysław P. Romaniuk, Andrzej Haratym przy współpracy Andreja Macuka i Jaugiena Aniszczanki (Warszawa, 2009), p. 448.

vaznys¹⁶.

XVIII a. antrojoje pusėje valdant Lenkijos karaliui ir Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Stanislovui Augustui Poniatovskiui buvo įvykdyta ATR teisminės sistemos reforma. Įsivyravo nuomonė, kad tarpuvaldžiu veikę kaptūriniai teismai turi nemažai trūkumų ir nėra pakankamai efektyvūs. Dėl šios priežasties 1768 m. ATR seimas priėmė nutarimą dėl jų panaikinimo¹⁷. Beveik du šimtmečius veikę kaptūriniai teismai tarpuvaldžių laikotarpiais spartindavo teisingumo vykdymą ir iš dalies stabdydavo bajorų anarchijos bei savivalės apraiškas¹⁸.

1831 m. caro valdžiai panaikinus Kauno žemės ir pilies teismus, jų bylos kartu su Kauno kaptūrinio teismo bylomis turėjo pereiti Kauno apskrities teismo žinion.

II. DOKUMENTŲ SUTVARKYMAS

Bendrosios žinios apie fondo dokumentus

1852 m. balandžio 2 d. Rusijos imperatorius Nikolajus I paskelbė įsaką „dėl vakarinių gubernijų centrinių senųjų aktų archyvų Kijeve, Vitebske ir Vilniuje įsteigimo“¹⁹. Remiantis šiuo įsaku buvo įsteigtas Vilniaus centrinis senųjų aktų archyvas, kuriame turėjo būti sukaupti visi LDK veikusių įstaigų ir institucijų aktai, surašyti iki 1799 m. Šio archyvo direktoriumi buvo paskirtas Nikita Gorbačevskis. Archyvo išlaidoms iš valstybės išdo buvo skirta 2300 rublių, o jo veiklą kontroliavo Rusijos imperijos liaudies švietimo ministerija.

Kauno apskrities teismas, kurio žinioje buvo Kauno pilies ir žemės teismų, taip pat ir miesto archyvo dokumentai, 1853 m. liepos mėn. – 1857 m. gruodžio mėn. perdavė Vilniaus centriniam senųjų aktų archyvui 171 bylą²⁰. Šios bylos įrašytos į 1872 m. spausdintinį N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogą.

1883 m. Kauno jungtinių baudžiamojo ir civilinio teismo rūmų archyve buvo rasta dar 161 byla²¹. Šios bylos buvo įrašytos į papildomą rankraštinį N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogą,

---

¹⁶ КАНЕЦКИЙ, Оскар, „Каптуровые суды Великого княжества Литовского“, p. 517.

¹⁷ *Volumina legum* t. 7 (Petersburg, 1860), p. 291.

¹⁸ КАНЕЦКИЙ, Оскар, „Каптуровые суды Великого княжества Литовского“, p. 520.

¹⁹ *Полное собрание законов Российской империи: Собрание 1825–1887*, т. 27, ч. 1, № 26126, p. 228 https://nlr.ru/e-res/law_r/search.php.

²⁰ *Archiwum akt dawnych w Wilnie w okresie od 1795 do 1922 roku: rys historyczny*, opr. Ryszard Mienicki (Wilno, 1923), p. 48.

²¹ LVIA, f. 594, ap. 1, b. 683 „Дело о передаче из Архива Ковенской Палаты Уголовного и Гражданского Суда в Центральный Архив древних актов книг, оказавшихся непередаваемыми до настоящего времени“; *Archiwum akt dawnych w Wilnie w okresie od 1795 do 1922 roku: rys historyczny*, p. 54.

didžiają dalimi sudarytą iš bylų, į archyvą patekusių 1873–1914 m. laikotarpiu ir neįtrauktų į 1872 m. spausdintinį N. Gorbačevskio katalogą.

Kauno kaptūrinio teismo byla, sudaryta iš vieno dokumento, nėra įtraukta nei į spausdintinį, nei į papildomą rankraštinį N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogus. Ji taip pat nepaminėta ir iš dalies pertvarkytame Janio Sprogio senųjų aktų kataloge. Todėl galima daryti prielaidą, kad šis dokumentas į archyvą pateko po 1914 m.

XX a. vykę pasauliniai karai ir okupacijos skaudžiai atsiliepė Vilniaus centriniam senųjų aktų archyvui. Jis ne kartą buvo išvežtas į užsienį ir vėl gražintas į Lietuvą. Nemažai bylų dingo arba atsidūrė kitų šalių archyvuose. Po antrojo pasaulinio karo Vilniaus centrinio senųjų aktų archyvo bylos perėjo LTSR centrinio valstybinio archyvo žinion. 1946 m., siekiant įvesti tikslią Lietuvos archyvuose saugomų fondų apskaitą ir kontrolę, Vyriausioji archyvų valdyba prie TSRS vidaus reikalų ministerijos išleido potvarkį, kuriuo LTSR archyvų valdybai nurodoma užregistruoti visus tuo metu buvusius archyvų fondus, suteikiant jiems numerius. Vykdam šį potvarkį, 1949–1951 m. Kauno kaptūrinio teismo fondui buvo suteiktas Nr. 158 (SA).

1957 m. sausio 1 d. Vilniuje buvo įsteigtas LTSR centrinis valstybinis istorijos archyvas, kuriam iš LTSR centrinio valstybinio archyvo buvo perduoti senieji aktai, tame tarpe ir Kauno kaptūrinio teismo fondas. 1968 m. archyve buvo sudarytas šio fondo apyrašas Nr. 2. Jam priklausė byla, sudaryta iš vieno dokumento – šaukimo į teismą ir vaznio liudijimo, susijusio su Kauno kaptūrinio teismo veikla.

1975–1976, 1980 m. Lietuvos TSR centriniam valstybiniam istorijos archyve atliktų Kauno kaptūrinio teismo fondo Nr. 158 (SA) bylų kiekio ir fizinės būklės patikrinimų metu nustatyta, kad šiam fondui priklauso 1968 m. sudarytas apyrašas Nr. 2. Pagal šį apyrašą, šiam fondui priklausė 1 byla, sudaryta iš vieno dokumento.

2025 m. naujai sudarius Kauno kaptūrinio teismo fondo Nr. 158 (SA) apyrašą Nr. 2, jame faktiškai yra 1 apskaitos vienetas.

Iš viso Kauno kaptūrinio teismo fonde Nr. 158 (SA) yra 1 apskaitos vienetas, sudarytas 1764 m.

Šaukimų į teismą ir vaznių liudijimų apyrašas Nr. 2

1968 m. archyve buvo sudarytas fondo Nr. 158 (SA) „Kauno kaptūrinis teismas“ apyrašas Nr. 2. Šį apyrašą sudarė 1 apskaitos vienetas, sudarytas 1764 m.

1975–1976, 1980 m. Lietuvos TSR centriniame valstybiniame istorijos archyve atlikus Kauno kaptūrinio teismo fondo Nr. 158 (SA) bylų kiekio ir fizinės būklės patikrinimą, nustatyta, kad šio fondo apyraše Nr. 2 yra 1 (viena) byla. Taigi patikrinimas patvirtino faktinį šiam apyrašui priklausančių bylų kiekį.

Iš naujo pertvarkyti fondo Nr. 158 (SA) apyrašą Nr. 2 nutarta, norint ištaisyti jame pastebėtus bylos aprašymo trūkumus ir netikslumus. 2025 m., sudarant naują fondo Nr. 158 (SA) „Kauno kaptūrinis teismas“ apyrašą Nr. 2, buvo atlikti šie darbai: bylų kiekio, fizinės būklės patikrinimas; bylos priklausymo fondui nustatymas; trūkstamų fondo bylų paieška; dokumento chronologinių ribų nustatymas; naujų bylos antraščių lietuvių-rusų kalbomis sudarymas.

Po pertvarkymo fondo Nr. 158 (SA) apyraše Nr. 2 bylų kiekis nepasikeitė. Jame yra 1 (viena) byla. Tai šaukimas į Kauno kaptūrinį teismą ir vaznio liudijimas apie jo įteikimą Kauno sargybiniui Dominykui Michnevičiui (*Dominik Michniewicz*) ir jo sutuoktinei Marijonai Piontkovskaitėi-Michnevičienei (*Mariana z Piątkowskich Michniewiczowa*), Zakročymo taurininkui Antanui Babeckui (*Antoni Babecki*), Kauno stalininkui Liudvikui Chelchovskiui (*Ludwik Chelchowski*), Balbieriškio šauliams, Antanui Vaizbūnui (*Antoni Wojzbun*), Aleksandrui Sobolevskiui (*Aleksander Sobolewski*), Arsenui Danovskiui (*Arsen Danowski*) ir jų tarnams, samdiniams bei padėjėjams dėl Ančlaukio dvaro Pajevonio valsčiuje ginkluoto užpuolimo ir Barboros Michnevičienės iškraustymo. Dokumentas sudarytas 1764 m. vasario 14–15 d.

Vaznį rinko pavieto seimelio bajorai iš nepriekaištingos reputacijos pavieto sėšlių bajorų, tvirtino vaivada. Vaznys turėjo prisiekti. Teismo pavedimu vaznys išvežiodavo pavietų teismų šaukimus bei kitus dokumentus, supažindindavo bylą laimėjusį asmenį su priteisto turto valdymu vykdant teismo sprendimą, padėdavo bylą laimėjusiai šaliai išieškoti priteistas sumas, sulaikydavo ir atvedindavo į teismą kaltinamąjį, prižiūrėdavo tvarką teisme, kviesdavo laukiančiuosius pas teisėją, prisaikdindavo besibylinėjančius ir priesaikos pagalbininkus, dalyvaudavo sudarant sutartis, patvirtindavo šalies neatvykimą į teismą dėl pateisinamų priežasčių, apžiūrėdavo teisės pažeidimo vietą, nustatydavo padarytos žalos ir žaizdų dydį, išduodavo nukentėjusiajam raštą, kurio pagrindu šis galėjo kreiptis į teismą, pateikdavo nukentėjusiųjų skundus teismo raštininkui

įrašyti į teismo knygas ir kita. Kiekviename paviete buvo vyriausiasis vaznys, dar vadintas generolu, taip pat renkamas bajorų iš savo tarpo pavieto seimelyje ir prisiekiantis, bet tvirtinamas didžiojo kunigaikščio ir tarnybinėje hierarchijoje aukštesnis už vaznį²².

Aprašant fondo Nr. 158 (SA) apyrašą Nr. 2 nefondinių bylų jame nerasta. Apyrašo lentelės pastabų skiltyje nurodyta dokumento sudarymo data ir kitos bylos ypatybės. Šaukimas į teismą ir vaznio liudijimas apie jo įteikimą parašytas lenkų kalba. Tvardant apyrašą Nr. 2 sudarytos naujos bylos antraštės lietuvių ir rusų kalbomis, tiksliau nustatytos dokumento chronologinės ribos ir lapų kiekis.

Iš viso į fondo Nr. 158 (SA) Kauno kaptūrinio teismo apyrašą Nr. 2 įrašytas 1 apskaitos vienetas, sudarytas 1764 m.

Informacijos ir sklaidos skyriaus
vyriausioji specialistė

Violeta Pansevič

---

²² MACHOVENKO, Jevgenij, „Vaznys“, <https://www.vle.lt/straipsnis/vaznys/>.

ПЕРЕВОД СПРАВКИ ФОНДА № 158 «КОВЕНСКИЙ КАПТУРОВЫЙ СУД»

I. ИНФОРМАЦИЯ О ФОНДООБРАЗОВАТЕЛЕ

Согласно условиям Люблинской унии 1569 года правитель Речи Посполитой (далее – РП), титулуемый королём Польши и великим князем литовским, должен был избираться общим сеймом Польши и Великого княжества Литовского (далее – ВКЛ). Правитель являлся выразителем государственного суверенитета и высшей исполнительной властью. Его власть начала ослабевать после смерти в 1572 году Сигизмунда Августа — последнего представителя династии Ягеллонов, не оставившего наследника, — когда монарха стали избирать на сейме. С 1573 года монархи заключали с шляхтой *Pacta conventa* (с лат. «всеобщие соглашения») — договор об управлении государством, в котором определялись обязательства правителя и объём его власти. Постоянная часть *Pacta conventa*, охранявшая государственный строй РП и права шляхты, называлась *Генриховыми артикулами*.

Период от смерти правителя до избрания нового правителя называется межвластьем, интеррегнумом (лат. *interregnum*). В истории существования РП таких межвластий было одиннадцать: 1572–1574, 1574–1576, 1586–1587, 1632–1633, 1648–1649, 1668–1669, 1673–1676, 1696–1697, 1706–1709, 1733–1736, 1763–1764 гг. После смерти правителя, во время межвластия, до вступления на престол нового монарха, деятельность поветовых земских, гродских и подкоморских судов приостанавливалась, а вместо них шляхта избирала каптуровый суд. Он действовал до избрания нового правителя.

Каптуровый суд в Польше действовал с 1572 года, а в ВКЛ — с 1587 года. Его название происходит от чёрных капюшонов (каптуров), которые судьи носили в период траура, таким образом отдавая честь умершему правителю. Основная цель создания этой судебной институции заключалась в том, чтобы во время межвластий, когда значительно возрастало число насильственных преступлений, обуздать местную шляхетскую самовольность и выполнять функции, характерные для постоянных судов.

Юридическим основанием для учреждения каптурового суда в ВКЛ считается постановление «Каптур ВКЛ», принятое 29 января 1587 года на съезде литовской шляхты, состоявшемся в Вильне. В этом постановлении были определены основные принципы деятельности каптурового суда. После смерти правителя в каждом воеводстве или повете ВКЛ на сеймики собирались вооружённые шляхтичи, одетые в траурные капюшоны

(каптуры). На каптуровых сеймиках решались вопросы межвластия: учреждалась местная шляхетская конфедерация (политический союз), избирались присяжные члены каптурового суда, обсуждались время, место и процедура избрания нового правителя, а также рассматривались важнейшие государственные и поветовые дела.

Со временем число судей каптурового суда быстро возрастало и в XVIII веке достигло критической отметки — в некоторых случаях их было более ста. Как процесс избрания судей, так и их большое количество вызывали множество споров. Из-за значительно возросших финансовых и временных затрат на судебные разбирательства это стало основной причиной того, что в 1764 году число судей каптурового суда было ограничено до пятнадцати. Таким образом, с 1764 года каптуровый суд состоял из пятнадцати членов: маршалка, председательствующего на заседаниях, его заместителя — вице-маршалка, неопределённого числа судей и писаря. Чаще всего должностные лица избирались из судей, временно прекративших свою деятельность поветовых земского и гродского судов, а писари — из судебных писарей.

Каптуровый суд решал дела в большей степени уголовного характера: убийства, грабежи, поджоги, кражи, уничтожение недвижимого имущества, а также нарушения общественного порядка и преступления против государства. Гражданские дела обычно в нём не рассматривались и решались лишь в том случае, если были связаны с уголовным делом. Каптуровый суд выполнял и полицейские функции: осуществлял розыск преступников, расследование дела вплоть до ареста подозреваемых.

Каптуровый суд рассматривал только те дела, которые поступили в него в день смерти правителя и до дня коронации нового правителя. Исключение составляли лишь ранее начатые дела о бесспорном выкупе имений, захвате имений, уголовных преступлениях, причинении ущерба и насилии в отношении потерпевшего. Судебные решения, не приведённые в исполнение до избрания нового правителя, должны были без апелляции передаваться для исполнения в поветовый гродский суд. Если каптуровый суд рассмотрел дело, но не вынес по нему решения, оно должно было быть немедленно завершено в Главном литовском трибунале (далее — ГЛТ) после коронации нового правителя. Решения каптурового суда по своей силе приравнивались к решениям ГЛТ.

Каптуровые суды собирались в административных центрах поветов и воеводств ВКЛ, как правило, каждые шесть недель на трёхнедельную каденцию. Согласно закону, они

должны были прекратить свою деятельность за три недели до коронации вновь избранного правителя. После коронации польский король и великий князь литовский обязан был утвердить все решения, принятые каптуровым судом.

В Литовском государственном историческом архиве, в фонде № 158, хранится документ, составленный в последний период межвластия в ВКЛ, то есть в 1764 году. Это — вызов в Ковенский каптуровый суд и свидетельство возного о его вручении по делу вооружённого нападения на имение Анчлавка (польск. *Anczlawka*) в Поиевонской волости и выселения Варвары Михневичевой (*Barbara Michniewiczowa*). Ковенский повет был одним из четырёх (Троки, Гродно, Ковно, Упите) поветов Трокского воеводства; он располагался между Жмудью на западе, Упитским поветом на севере и Трокским поветом на востоке и юге. В юго-западной части повет достигал Пруссии — в районе пересечения современных территорий Вилкавишкского района и Вижайнювской волости Польши, у озера Виштитис, там, где ныне сходятся границы Литвы, Польши и Калининградской области. Повет тянулся расширяющейся к юго-западу полосой от Кейданов на севере до Виштитиса на юге. Именно в нынешнем Вилкавишкском районе, к югу от Поиевониса, у дороги Вирбалис–Виштитис расположена деревня Анчлавка.

Документ 1764 года предоставляет немного информации о деятельности Ковенского каптурового суда и его должностных лицах. Судебный вызов был подписан ковенским земским суррогатом Семеном Забеллой (*Szymon Zabiello*), а факт его вручения засвидетельствовал генеральный (старший) возный Николай Гарныш (*Mikołaj Garnysz*). Именно судебный вызов инициировал судебный процесс, а вручал его адресату возный.

Во второй половине XVIII века, при правлении польского короля и великого князя литовского Станислава Августа Понятовского, была проведена реформа судебной системы РП. Утвердилось мнение, что каптуровые суды, действовавшие в периоды межвластий, имеют множество недостатков и недостаточно эффективны. По этой причине в 1768 году сейм РП принял постановление об их упразднении. Каптуровые суды, действовавшие почти два столетия в периоды межвластий, ускоряли отправление правосудия и частично сдерживали проявления шляхетской анархии и самовольства.

В 1831 году, после упразднения царской властью Ковенского земского и гродского судов, их дела вместе с делами Ковенского каптурового суда должны были перейти в ведение Ковенского окружного суда.

СОЗДАНИЕ ФОНДА И ЕГО СТРУКТУРА

Сведения о фонде

2 апреля 1852 г. император России Николай I издал указ «об учреждении в Киеве, Витебске и Вильно центральных архивов древних актов». Согласно этому указу, в Виленском центральном архиве древних актов, которое курировало министерство народного просвещения Российской империи, должны были быть собраны все документы, составленные до 1799 г. Директором архива был назначен Никита Горбачевский. Для нужд учреждения из государственной казны выделено 2300 рублей.

Ковенский окружной суд, в ведении которого находились документы Ковенского гродского и земского судов, а также городского архива, с июля 1853 года по декабрь 1857 года передал в Виленский центральный архив древних актов 171 дело. Эти дела не были включены в печатный каталог древних актов Н. Горбачевского 1872 года.

В 1883 году в архиве Ковенской соединённой палаты уголовного и гражданского суда было обнаружено ещё 161 дело. Эти дела были внесены в дополнительный рукописный каталог древних актов Н. Горбачевского, который в значительной степени состоял из дел, поступивших в архив в течение 1873–1914 годов и не вошедших в печатный каталог Н. Горбачевского 1872 года.

Дело Ковенского каптурового суда, состоящее из одного документа, не было внесено ни в печатный, ни в дополнительный рукописный каталоги древних актов Н. Горбачевского. Оно также не упомянуто в частично усовершенствованном каталоге древних актов Ивана Спрогиса. Поэтому можно предположить, что этот документ поступил в архив после 1914 года.

В XX в. прошедшие мировые войны, оккупации, экономическая разруха болезненно отозвались на судьбе Виленского центрального архива древних актов. Он несколько раз был вывезен за границу. Немало дел потерялось или оказалось в архивах соседних государств. После войны дела Виленского центрального архива древних актов перешли в ведение Центрального государственного архива Лит.ССР. В 1946 г. Архивное управление Лит.ССР получило указание Главного Архивного управления при МВД СССР о взятии всех архивных фондов на учёт и присвоении им номеров. Выполняя это указание в 1949–1951 гг. фонду «Ковенский каптуровый суд» был присвоен № 158.

1 января 1957 года в Вильнюсе был учреждён Центральный государственный исторический архив Лит.ССР, в который из центрального государственного архива были переданы древние акты, в том числе фонд № 158 «Ковенский каптуровый суд». В 1968 году в архиве была составлена опись № 2 этого фонда. В её состав входило дело, состоящее из одного документа — судебного вызова и свидетельства возного, связанного с деятельностью Ковенского каптурового суда.

В 1975–1976 и 1980 гг. в Центральном государственном историческом архиве Лит.ССР была проведена проверка наличия и состояния дел фонда № 158 «Ковенский каптуровый суд». В результате проверки было установлено, что в этом фонде имеется опись № 2, составленная в 1968 г. Согласно этой описи, фонду принадлежало одно дело, состоящее из одного документа.

После составления в 2025 году новой описи № 2 фонда № 158 «Ковенский каптуровый суд» в ней была учтена 1 (одна) единица хранения.

Итого, в фонде № 158 «Ковенский каптуровый суд» имеется 1 единица хранения, составленная в 1764 году.

Вторая опись фонда № 158 «Ковенский каптуровый суд»

В 1968 году в архиве была составлена опись № 2 фонда № 158 «Ковенский каптуровый суд». В этой описи учтена 1 единица хранения, составленная в 1764 году.

В 1975–1976 и 1980 годах в Центральном государственном историческом архиве Лит.ССР была проведена проверка наличия и состояния дел фонда № 158 «Ковенский каптуровый суд». В результате проверки было установлено, что в описи № 2 оказалось в наличии 1 (одно) дело. Проверка подтвердила соответствие фактического количества дел количеству дел, состоящих по учёту.

Недостатки и неточности в описании документа явились стимулом для усовершенствования описи № 2 фонда № 158. При составлении в 2025 г. новой описи № 2 фонда № 158 «Ковенский каптуровый суд» были проведены следующие работы: проверка наличия и физического состояния дел; фондирование; розыск отсутствующих дел; уточнение хронологических рамок документа; составление новых заголовков документа на литовском и русском языках.

После усовершенствования количество дел в описи № 2 фонда № 158 не изменилось. В ней содержится 1 (одно) дело. Это вызов в Ковенский каптуровый суд и свидетельство возного о его вручении часовому ковенскому Доминику Михневичу (*Dominik Michniewicz*) и его супруге Марианне Пионтковской-Михневичовой (*Mariana z Piątkowskich Michniewiczowa*), чашнику закрочскому Антону Бабецкому (*Antoni Babecki*), стольнику ковенскому Людвигу Хелховскому (*Ludwik Chelchowski*), бальвержишским стрелкам, Антону Войзбуну (*Antoni Wojzbun*), Александру Соболевскому (*Aleksander Sobolewski*), Арсению Дановскому (*Arsen Danowski*) и их слугам, наемникам и помощникам по делу вооружённого нападения на имение Анчлавка в Поеевонской волости и выселения Варвары Михневичевой. Документ составлен 14–15 февраля 1764 года.

Возного избирали на поветовом сеймике из оседлых шляхтичей повета безупречной репутации, а утверждал его воевода. Возный должен был принести присягу. По поручению суда возный развозил вызовы в суд и другие документы поветовых судов, знакомил выигравшую дело сторону с порядком вступления во владение присуждённым имуществом при исполнении судебного решения, помогал стороне-победителю взыскать присуждённые суммы, задерживал обвиняемого и приводил его в суд, следил за порядком в суде, вызывал ожидающих к судье, приводил к присяге тяжущихся и их присяжных помощников, участвовал при заключении договоров, удостоверял неявку стороны в суд по уважительным причинам, осматривал место правонарушения, устанавливал размер причинённого ущерба и тяжесть ран, выдавал пострадавшему документ, на основании которого тот мог обратиться в суд, передавал жалобы потерпевших судебному писарю для внесения в судебные книги и выполнял другие обязанности. В каждом повете был старший возный, называемый также генералом; его так же выбирали шляхтичи из своей среды на поветовом сеймике, и он приносил присягу, но утверждался великим князем и занимал более высокое место в служебной иерархии, чем обычный возный.

При составлении описи № 2 фонда № 158 «Ковенский каптуровый суд» не фондовых документов в ней не обнаружено. Особенности даты документа, физического состояния и состава дела указаны в таблице описи № 2, в колонке «примечания». Вызов в суд и свидетельство возного о его вручении написаны на польском языке. В ново усовершенствованной описи № 2 также составлены новые заголовки документа на

литовском и русском языках, точнее указаны хронологические рамки документа и количество листов.

Всего в описи № 2 фонда 158 «Ковенский каптуровый суд» имеется 1 единица хранения, составленная в 1764 году.

Главный специалист

Отдела распространения информации

Виолета Пансевич

SUTRUMPINIMAI

a. – amžius
Gor. – Gorbačevskis
kat. – katalogas
l. – lapas
m. – metai
Nr. – numeris
p. – puslapis
pr. – pradžia
pab. – pabaiga
v. – antra lapo pusė
t.– tomas

FONDAS NR. 158 (SA)
KAUNO KAPTŪRINIS TEISMAS
ŠAUKIMŲ Į TEISMĄ IR VAZNIŲ LIUDIJIMŲ APYRAŠAS NR. 2

Eilės Nr.	Bylos antraštė	Dokumentų skiriamosios ypatybės	Kalba	Chronologinės ribos (data)	Apimtis		Pastabos
					Киекис	Матаvimo vienetas	
Поряд. Номер	Заголовок дела	Особенности документов	Язык	Хронологические рамки (дата)	Кол-во	Единица измерения	Примечания
1	2	3	4	5	6	7	8
1	<p>Šaukimas į Kauno kaptūrinį teismą ir vaznio liudijimas apie jo įteikimą Kauno sargybiniui Dominykui Michnevičiui ir jo sutuoktinei Marijonai Piontkovskaitė-Michnevičienei, Zacročymo taurininkui Antanui Babeckui, Kauno stalininkui Liudvikui Chelchovskiui, Balbieriškio šauliams, Antanui Vaizbūnui, Aleksandrui Sobolevskiui, Arsenui Danovskiui ir jų tarnams, samdiniams bei padėjėjams dėl Ančlaukio dvaro Pajevonio valsčiuje ginkluoto užpuolimo ir Barboros Michnevičienės iškraustymo.</p> <p>Вызов в Ковенский каптуровый суд и свидетельство возного о его вручении часовому ковенскому Доминику Михневичу и его супруге Марианне Пионтковской-Михневичовой, чашнику закрочскому Антону Бабецкому, стольнику ковенскому</p>	<p>ranka rašytas dok.</p> <p>рукописный док.</p>	<p>lenkų k.</p> <p>польский яз.</p>	<p>1764-02-14 1764-02-15</p>	1	1. (л.)	<p>Dokumentas suplyšęs. Документ порван.</p>

1	2	3	4	5	6	7	8
	Людвигу Хелховскому, бальвержишким стрелкам, Антону Войзбуну, Александру Соболевскому, Арсению Дановскому и их слугам, наемникам и помощникам по делу вооруженного нападения на имение Анчлавка в Поевонской волости и выселения Варвары Михневичовой.						

Įrašytas 1 (vienas) apskaitos vienetas Nr. 1.
Iš viso apyraše 1 (vienas) apskaitos vienetas.

Lietuvos valstybės istorijos archyvo
Informacijos ir sklaidos skyriaus
vyriausioji specialistė

Violeta Pansevič

Apyrašo duomenis tvirtinu:
Direktorius
2025-12-22

Darius Žeruolis